

FINANCE AND CREDIT

Аналіз структури та динаміки показників зведеного бюджету в координатах сталого розвитку України

Тарасенко Ірина Олексіївна¹, Олефіренко Костянтин Сергійович²

¹ доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та бізнес-консалтингу;
Київський національний університет технологій та дизайну; Україна

² аспірант кафедри управління та смарт-інновацій;
Київський національний університет технологій та дизайну; Україна

Концепція сталого розвитку, яка стала відповіддю на загрози глобалізації, була проголошена стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства. В процесі попередніх досліджень було встановлено [1], що забезпечення умов для переходу України на модель сталого розвитку дозволить підвищити економічний потенціал та конкурентоспроможність країни, зміцнити позиції українських товаровиробників на глобальних ринках, створюючи базис для підвищення економічної міцності держави, вирішення екологічних і соціальних проблем.

З метою забезпечення національних інтересів України та досягнення цілей сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави, забезпечення стійкого зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина, подолання негативних наслідків екодеструктивної діяльності людини в Україні було розроблено проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та визначено Національний план дій до 2020 року по впровадженню Стратегії [2]. Ці документи стали результатом аналітичної роботи, здійсненої українськими експертами за підтримки Програми розвитку ООН в Україні і Глобального екологічного фонду в рамках проекту «Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України». У вересні 2019 року Указом Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» було визначено 17 цілей, які стали орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою

FINANCE AND CREDIT

забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України [3].

Встановлено, що одним із факторів, який негативно впливає на можливості досягнення цілей сталого розвитку, є рівень видатків зведеного бюджету на фінансування програмних заходів за функціональними ознаками у економічній, екологічній та соціальній сферах. Так, аналіз даних табл. 1 показує, що видатки екологічного спрямування протягом аналізованого періоду не перевищували 1%, а у 2022 році істотно знизилися – до 0,17% від загальних видатків. Видатки на економічну діяльність протягом періоду 2014-2021 років мали тенденцію до зростання – від 8,3% у 2014 і до 15,9% у 2021 році, після чого відбулося значне зменшення даного показника до 5,1% у 2022 році. Найбільшою протягом усього періоду дослідження була частка видатків на соціальну сферу: так, їх сума перевищувала 50% від суми загальних видатків (найбільшим було значення у 2014 році – 59,1%, найменшим у 2020 році – 50,3% та у 2022 році – 32,7%). Поясненням такого зниження зазначених показників видатків у 2022 році, які в порівнянні з попереднім роком в цілому зросли на 1199,1 млрд. грн., стала зміна пріоритетів бюджетного процесу під час війни – необхідність збільшення фінансування оборонної і безпекової сфер країни. Так, видатки на оборону після початку повномасштабного вторгнення РФ на території України зросли до більше ніж 110 млрд. грн. проти 10 млрд. грн. у 2021 році [4, 5].

Аналіз видатків на охорону навколишнього природного середовища (НПС) в країнах Європи свідчить про те, що урядами цих країн питанням збереження довкілля приділяється значно більше уваги: так, держави-члени ЄС у 2018 році на захист довкілля витратили майже 2% ВВП, у той час як в Україні на 2020 рік закладався показник витрат на охорону довкілля на рівні 0,2% ВВП [6]. В розвинутих країнах світу близько 20% інвестицій в природоохоронну сферу спрямовується на розробку екологічно чистих технологічних процесів.

В порівнянні з екологічною і економічною сферами тенденції за показниками видатків зведеного бюджету на фінансування соціальної сфери до 2022 року були позитивними. Проте, їх обсяги, зважаючи на гуманітарні наслідки війни, не можна визначити як достатні як в умовах війни, так і на етапі післявоєнного відновлення. Аналізуючи показники видаткової частини бюджету у 2022 році Д. Гетьманцев наводить цифри: «... майже третину видатків зведеного бюджету становила соціальна сфера: соціальний захист (15%), освіта (9,6%), медицина (7,1%), духовний і фізичний розвиток (1,1%). Проти

FINANCE AND CREDIT

позаминулого року видатки на соціальний захист збільшилися на 23,9%, що дало змогу захистити соціальні виплати від інфляції під час війни (середня інфляція за підсумками 2022 року становила 20,2%). Решта видатків (14,8%) розподілилися так: 8,2% – загальнодержавні функції, з них 5,3% – обслуговування державного боргу; 5,1% – економічна діяльність; 1,4% – ЖКГ; 0,2% – екологія. Отже, 5/6 видатків зведеного бюджету 2022 року склали два великих напрями: безпека/оборона і соціальна сфера. Маємо бюджет воюючої країни, але із збереженням нагальних видатків на соціальний захист, охорону здоров'я і освіти» [5]. В той же час, слід відзначити, що «... з метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво необхідних потреб жителів територіальних громад у період дії воєнного стану Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші центральні органи виконавчої влади розробили і прийняли низку швидких, ефективних, оперативних рішень» [7].

Таблиця 1

Аналіз структури та динаміки показників зведеного бюджету з розподілом за групами економічного, екологічного та соціального призначення (розраховано авторами за даними [4])

Показники	Роки								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Видатки зведеного бюджету України, млн. грн.	523125,7	679871,4	835589,8	1056760	1250174	1370113	1595290	1844378	3043499,1
у тому числі: на охорону НПС									
млн. грн.	3481,7	5529,7	6255,4	7349,3	8242,1	9729,8	9056	10620,6	5226,7
частка у% до загального обсягу видатків	0,67	0,81	0,75	0,7	0,66	0,71	0,57	0,58	0,17
коефіцієнт зростання ланцюговий	x	1,59	1,13	1,17	1,12	1,18	0,93	1,17	0,49
на економічну діяльність									
млн. грн.	43637,6	56257,3	66180,3	102883,4	140761	154219,3	262815	293350	156434,3
частка у% до загального обсягу видатків	8,34	8,27	7,92	9,74	11,26	11,26	16,47	15,91	5,14
коефіцієнт зростання ланцюговий	x	1,29	1,18	1,55	1,37	1,10	1,70	1,12	0,53
на соціальну сферу									
млн. грн.	326931	393463	497607	617438	694579	754959	838719	984125	1036017
частка у% до загального обсягу видатків	59,09	55,56	57,45	55,85	53,13	52,58	50,56	50,27	32,69
Коефіцієнт зростання ланцюговий	x	1,22	1,27	1,23	1,13	1,08	1,12	1,15	1,07

Аналіз бюджету України в умовах війни показав, що «... завдяки реструктуризації вдалося значно скоротити витрати на обслуговування державного боргу. Решта, включно із

FINANCE AND CREDIT

підтримкою економіки, на жаль, фінансується за залишковим принципом. Це добре видно по капітальних видатках, які скоротились більш ніж на третину проти 2021 року. Дефіцит зведеного бюджету (з урахуванням кредитування) становив 842,4 млрд. грн. (за попередніми оцінками – 17,5% ВВП)» [5]. Цей показник для української економіки став рекордним за весь час незалежності, а покрити його вдалося лише завдяки пільговим зовнішнім запозиченням та емісії НБУ, що створювало ризики для макроекономічної стабільності України.

За таких умов питання фінансування економічних програм, природоохоронних і соціальних проектів, реалізація яких необхідна як для забезпечення сталого розвитку України, так і для відновлення економіки, довкілля та соціальної сфери після війни, доцільно віднести до ключових завдань розвитку країни в повоєнному періоді.

Зважаючи на масштаби шкоди довкіллю України, соціальні та економічні втрати внаслідок війни з боку РФ, які наразі ще не можливо оцінити, стає очевидною необхідність консолідації можливостей як в середині держави, залучаючи інвестиційні ресурси українських і зарубіжних інвесторів, так і міжнародних фондів. З огляду на це, пошук сучасних механізмів залучення ресурсів від різних джерел та розвиток системи фінансування економічних, соціальних та екологічних програм – є тими чинниками, які дозволять вирішити більшість існуючих у цих сферах проблем. Серед таких механізмів найбільш ефективним слід вважати державно-приватне партнерство.

References:

- [1] Тарасенко, І. О. (2010). Сталий розвиток підприємств легкої промисловості: теорія, методологія, практика. КНУТД.
- [2] Стратегія сталого розвитку України до 2030 року, проект (2017, 27 грудня). *United Nations Development Programme*. Взято 23 лютого 2023 року з <https://www.grafiati.com/uk/info/apa-7/website/>
- [3] Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» № 722/2019 (2019, 30 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- [4] МінФін (2023, 30 січня). Видатки зведеного бюджету України. Взято 22 лютого 2023 з <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2022/>
- [5] Гетьманцев, Д. (2023, 31 січня). Висновки бюджету першого року війни. *Obozrevatel*. <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/golovni-tsifri-byudzhetu-pershogo-roku-povnomashtab-noi-vijni-yaki-visnovki-varto-zrobiti.htm>
- [6] Савісько, М. (2020, 21 січня). Скільки Україна витрачає на покращення екологічної ситуації? Занадто мало. *Економічна правда*. <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/01/21/656053/>
- [7] Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану (2022, 8 серпня). *Децентралізація*. Взято 23 лютого 2023 з <https://decentralization.gov.ua/news/14654>